

**IV JORNADES DE
SOCIOLINGÜÍSTICA:**

**LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A
L'ESTAT ESPANYOL:
BALANÇ I PERSPECTIVES**

Aina Moll i Marquès, Josep M. Puig i Salellas, Jesús Huguet i Pascual,
Pilar Garcia Negro, Miquel Reniu i Tresserras, Emili Boix i Fuster,
Fito Rodríguez Bornaetxea, Rafael Xambó i Olmos, Toni Mollà i Orts

Edició a cura del

Gabinet Municipal de Normalització Lingüística

Alcoi, 24 i 25 de març de 1995

un poble diglòssic que hem de lluitar cada dia perquè aquesta situació no esdevinga indefinida, estable, irreversible. I pensem que no és pas per atzar que el bilingüisme ha estat el tòpic sociolingüístic més popular.

Nosaltres hem de vetlar perquè el procés de normalització lingüística siga coherent arreu del nostre domini lingüístic. Les altres nacionalitats —la basca i la gallega— també ho hauran de fer perquè, el que és clar és que ningú —tret de nosaltres— no ho farà. Hem d'encoratjar els ciutadans perquè facen ús d'uns drets que tanta importància tenen des del punt de vista individual com del col·lectiu. Però, a més, hem d'enfortir aquesta consciència lingüística que ha patit molts anys de marginació i de subordinació. I vull recordar també que la coherència en la normalització depèn molt també del paper que hi tinga l'administració. Jo, com a representant de l'Ajuntament us puc assegurar que a Alcoi sabem que tenim l'obligació de col·laborar per tal que els drets dels administrats siguen sempre respectats; hi tenim el deure.

Finalment, només em queda agrair a vosaltres, tant als ponents com als assistents, la vostra presència i l'esforç que heu hagut de fer per poder ser avui ací perquè —no ho dubteu— sense vosaltres no serien possibles aquests actes que ens agermanen i ens empenyen a continuar per un camí no gens planer. Moltes gràcies a totes i a tots i que tingueu una bona estada a Alcoi.

JOSEP PÉREZ I TOMÀS
Regidor de Cultura

LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A L'ESTAT ESPANYOL

Aina Moll i Marquès
Directora de la Campanya de Normalització
Lingüística de les Illes Balears

1. El marc constitucional

La Constitució espanyola de 1978, marcant com marca el pas d'una dictadura a un règim democràtic, presenta un gran nombre de diferències substancials respecte del règim anterior, tot i que el llast d'una llarga etapa centralista i uniformitzadora hi és perceptible en la indefinició i l'ambigüïtat de determinats articles especialment importants per a la consolidació de «l'Estat de les Autonomies».

Un dels aspectes en què la importància i la indefinició són més grans és el lingüístic. El reconeixement que fa l'article 3 de l'existència de diferents llengües «espanyoles» i del seu dret a l'oficialitat en els territoris respectius, comporta un canvi «revolucionari» respecte del règim lingüístic a Espanya, de prop de tres segles ençà. Però la indefinició respecte de «les altres llengües espanyoles» deixa camp obert a manipulacions de conseqüències greus. Recordem el contingut d'aquest article:

1. *El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la.*
2. *Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb llurs Estatuts.*
3. *La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.*

En contrast, doncs, amb l'oficialitat única del castellà imposada pels Decrets de Nova Planta i reblada durant el franquisme amb consignes com *Si eres español, habla español*, o *Habla español, idioma del Imperio* (reduïdes sovint a un imperatiu *Habla en cristiano!*), la Constitució reconeix la pluralitat lingüística d'Espanya i li garanteix respecte i protecció. Segons el text constitucional, no existeix l'*espanyol*, sinó una pluralitat de *llengües espanyoles*, de les quals la *castellana* és l'oficial de l'Estat, mentre les altres *seran també oficials* en les respectives comunitats autònomes, *d'acord amb els seus Estatuts*; la Constitució no marca cap diferència entre les dues llengües en els territoris amb doble oficialitat; la diferència, en cas d'haver-n'hi, l'han de marcar els textos estatutaris.

Així i tot, aquest article conté mancances greus, que la inèrcia de la llarga etapa de monolingüisme oficial agreuja encara més. En primer lloc, **el deure de conèixer el castellà**, sovint interpretat, de manera al meu entendre errònia i perjudicial per al procés de normalització de les llengües territorials, com si marqués una diferència cabdal favorable a la llengua oficial de l'Estat. Per justificar aquesta interpretació s'invoca l'article 139 del text constitucional, segons el qual:

1. *Tots els espanyols tenen els mateixos drets i les mateixes obligacions en qual-sevol part del territori de l'Estat.*

2. *Cap autoritat no podrà adoptar mesures que directament o indirectament obstaculitzin la llibertat de circulació i l'establiment de les persones i la lliure circulació de béns per tot el territori espanyol.*

Alguns dedueixen d'aquest article que el deure de conèixer el castellà, establert a l'article 3, consagra la llengua **oficial de l'Estat** com a *lengua común de los españoles*, i uns altres que impossibilita la normalització de les altres llengües, ja que els ciutadans dels territoris d'aquestes no tenen el deure de conèixer-les. Ara bé, ¿no són abusives, aquestes interpretacions del text constitucional? Si tots els ciutadans espanyols tenen «el deure de conèixer i el dret d'emprar» la llengua castellana *a causa de l'oficialitat d'aquesta dins tot l'àmbit estatal*, com sembla deduir-se de la formulació del punt 1, per què no hem de deduir que l'oficialitat de «les altres llengües espanyoles» comportarà el mateix deure, a més del mateix dret, dins l'àmbit de les respectives comunitats? El «també» del punt 2 sembla abonar aquesta hipòtesi, i només pel llast d'un uniformisme secular s'explica que hagi estat interpretat diferentment.

En tot cas, l'apel·lació a l'article 139 no és vàlida, ja que precisament l'article 3.1 el fa incomplible, establint desigualtat entre els drets i les obligacions dels ciutadans, i també entre les comunitats autònomes: mentre hi ha ciutadans que no tenen el deure de conèixer més llengua que la seva pròpia castellana, i comunitats amb la llengua pròpia com a única oficial en el seu territori, uns altres han de conèixer, a més de la seva, l'oficial de l'Estat, i compartir-ne l'oficialitat. L'únic marc lingüístic que hauria fet possible el compliment de l'article 139 és el que propugnava la **Campanya per la cooficialitat** que iniciàrem a Mallorca durant el Congrés de Cultura Catalana (quan encara s'havia d'elaborar la Constitució): cooficialitat de les quatre llengües dins tot l'àmbit de l'Estat, amb prioritat de cadascuna als territoris d'on eren pròpies, i un sistema educacional que inclogués per a cada espanyol l'aprenentatge de dues llengües oficials: la seva i una de les altres, que en terres no castellaneres seria la castellana. Però la proposta va fracassar precisament a casa nostra, pel rebuig d'un sector de nacionalistes que volien excloure l'oficialitat del castellà (tots sabem, però, que hauria fracassat igualment, en cas d'arribar a posar-se sobre la taula dels «parets

de la pàtria» que elaboraren el text constitucional). Amb el text actual, la igualtat de drets i deures lingüístics no existeix.

Els altres dos punts de l'article 3 contenen també imprecisions que «han portat cua»: el 2, perquè no diu **quines són ni com es diuen les altres llengües espanyoles**, i el 3 perquè no precisa què vol dir quan parla de **modalitats lingüístiques**, i no de **llengües**, a les quals garanteix respecte i protecció. No cal que recordi ací les dificultats que la denominació estatutària de **valencià** ha representat per al procés de normalització lingüística, ni les manipulacions que, malgrat la claredat absoluta de l'Estatut balear, hem sofert a les Illes per part de gent interessada a enfrontar les **modalitats insulars del català** amb el català mateix...

2. El marc estatutari

Val a dir que la situació sociolingüística objectiva dels territoris no castellans feia, si no impossible, desaconsellable establir com a mandat constitucional o estatutari el **deure de conèixer la llengua pròpia del territori**: en graus diferents, tots tenien —i tenen encara— una proporció considerable de població immigrada que la desconeixia i una altra de població autòctona que n'era analfabeta i estava alfabetitzada en castellà. Per això la formulació de l'article 3 de l'Estatut de Catalunya va ser al meu entendre la millor possible, per poder avançar sense conflicte pel camí de la normalització:

Article 3:

1. *La llengua pròpia de Catalunya és el català.*

2. *L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.*

La Generalitat ha de garantir l'ús normal i oficial dels dos idiomes, prendre les mesures necessàries per assegurar-ne el coneixement i crear les condicions que permetin d'arribar a la plena igualtat de les dues llengües quant a drets i deures dels ciutadans.

Així queda establert un model de doble oficialitat compatible amb el ple recobriment de la llengua territorial com a **pròpia** de la comunitat autònoma (no em cansaré de proclamar la importància «diplomàtica» de la redacció gramaticalment incorrecta del punt 2). L'**ús normal de la llengua pròpia** és evidentment diferent de l'**ús normal de la llengua oficial de l'Estat**, encara que totes dues siguin **igualmente oficials**. I essent responsabilitat de la Generalitat prendre les mesures necessàries respecte de **les dues llengües** per tal que es pugui arribar a igualar-les **quant a drets i deures dels ciutadans**, es garanteix que, malgrat no proclamar-se de manera imme-

diata, el deure de conèixer la llengua territorial s'establirà quan existiran les condicions que permetin de fer-ho sense deixar una part de la ciutadania fora de la llei.

Els Estatuts d'Autonomia de les altres Comunitats de llengua no castellana són menys contundents en aquest aspecte, però proclamen també la llengua territorial com a *llengua pròpia*, que tots els ciutadans tenen el *dret de conèixer i usar* i que és oficial «juntament amb (o «igual que») el castellà» (l'Estatut de la Comunitat Valenciana no ho fa en l'article 7 —«*Els dos idiomes oficials de la Comunitat Autònoma són el valencià i el castellà. Tots tindran dret a conèixer-los i usar-los*»—, sens dubte en atenció a la part lingüísticament castellana del seu territori, però sí que li dona en altres articles aquesta denominació).

3. La política lingüística de les Comunitats Autònomes

El primer govern de la Generalitat de Catalunya recobrada, tot just constituït, creà i dotà la Direcció General de Política Lingüística, organisme i càrrec de govern sense precedents, no sols a Catalunya sinó també a la resta de l'Estat —i en certa manera a la resta del món, si no m'equivoco, ja que la seva missió era **prevenir qualsevol perill de conflicte social per motius de llengua** i orientar i fer avançar el procés de normalització lingüística en un clima de concòrdia i de bona convivència. I li confià com a primera tasca la de coordinar els treballs de preparació d'un avantprojecte de Llei de Normalització Lingüística, d'acord amb representants dels grups parlamentaris, fins que s'hagués promulgat la llei del Parlament i aquest pogués ocupar-se'n —érem a l'estiu de 1980, i la Llei de Normalització Lingüística no es promulgà fins a l'abril de 1983, després d'un laboriós tràmit parlamentari: aquell esborrany consensuat va ser molt útil per orientar l'acció de la Direcció General, encaminada a fer realitat el lema «el català, cosa de tots».

Les altres comunitats autònomes de llengua no castellana es dotaren també d'una Direcció General o una Secretaria de Política Lingüística, amb l'única excepció de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (aquesta mancança ha estat sens dubte un llast feixuc en el procés de normalització de les Illes; del final de 1989 ençà, s'ha intentat compensar-lo en certa manera amb l'Acord Institucional i la Campanya de Normalització Lingüística que tinc l'encàrrec de coordinar —i, també en certa manera, s'ha aconseguit, ja que l'adhesió unànime de les institucions autonòmiques i locals, inclosos partits polítics i sindicats, permet presentar la normalització lingüística com a «feina de tots». Però una acció que es fa en nom de les institucions —i que ha d'incidir en l'actuació d'aquestes— des de fora de les institucions, resulta molt poc viable).

Totes aquestes Comunitats —inclosa la Comunitat Autònoma de les Illes Balears— es dotaren també d'una Llei de Normalització Lingüística (Llei d'ús i ensenyament

del valencià, en el cas de la Comunitat Valenciana), que posa l'èmfasi necessari en el caràcter de **pròpia** de la llengua territorial i proclama el **dret** dels ciutadans de conèixer i usar les dues **llengües oficials**, sense al·ludir per a res al **deure** de conèixer l'oficial de l'Estat.

La Llei de Normalització Lingüística de les Balears, més feble que la catalana en alguns aspectes (especialment en el de l'ensenyament), en alguns altres la millora; per exemple, quan, en l'exposició de motius, precisa els papers de les dues llengües oficials:

La llengua catalana i la castellana són totes dues llengües oficials de la Comunitat Autònoma, amb el mateix rang, però de naturalesa diferent: l'oficialitat del català es basa en un estatut de territorialitat, amb la finalitat de mantenir la prioritat de cada llengua en el seu territori històric. L'oficialitat del castellà, establerta per la Constitució per a tot l'Estat, es basa en un estatut personal, a fi de protegir els drets lingüístics dels ciutadans, encara que la seva llengua no sigui la pròpia del territori.

Si s'aplica realment amb aquest esperit, la doble oficialitat és igualment respectuosa del dret personal dels ciutadans i del dret col·lectiu de la comunitat lingüística que ha forjat al llarg dels segles la seva llengua pròpia, i permet —potser per primera vegada en la història dels conflictes lingüístics— arribar a la plena normalització en un clima de bona convivència. Per a això cal, però, que els hàbits socials, i fins i tot la mentalitat col·lectiva, sofreixin canvis proporcionals als que ha sofert la lletra dels textos legals.

A l'Estat Espanyol, doncs, existeix **una política lingüística de les Comunitats Autònomes**, que, amb graus diferents d'aplicació segons les circumstàncies de la situació sociolingüística i el tarannà dels partits que en tenen el govern, segueix les mateixes línies generals: la llengua pròpia del territori és proclamada llengua pròpia de l'Administració de la Comunitat, i els governs han de vetllar perquè tingui efectivament aquest caràcter i per promoure'n l'ús en els àmbits públics no oficials. No entraré en l'anàlisi d'aquesta política, que serà exposada per altres ponents des de la perspectiva de comunitats concretes.

4. La (manca de) política lingüística de l'Estat espanyol

Podem dir, però, que existeix una *política lingüística de l'Estat espanyol*?

La resposta és necessàriament negativa, tant si ens referim a les altes instàncies del Govern i de les altres institucions estatals, i a la presència internacional, com als

sentiments populars i a l'opinió pública vehiculada i/o promoguda pels mitjans de comunicació. El **clima lingüístic de l'Estat espanyol** ha millorat certament respecte del del franquisme o de l'etapa de transició, però ho ha fet molt lentament i d'una manera molt irregular.

El Govern d'Espanya no ha introduït en el seu organigrama cap organisme responsable de la política lingüística estatal, ni tan sols n'ha atribuït la competència a cap Ministeri determinat, per al desplegament de l'article 3.3 de la Constitució. No era procedent fer-ho abans que les corresponents lleis orgàniques haguessin establert —amb validesa per a tot l'Estat— el marc estatutari de la doble oficialitat; però un cop establert aquest, d'alguna manera s'ha d'estendre al conjunt de l'Estat perquè **la pluralitat lingüística d'Espanya sigui realment assumida com a patrimoni cultural de tots els espanyols**.

Res d'això no s'ha fet fins ara. I potser ens n'hem de felicitar, car la persistència de la mentalitat i de les actituds i hàbits del centralisme uniformador no permetia esperar-ne gran cosa de bo, i en feia témer obstacles suplementaris. Però cal que s'acabi aquesta inèrcia, que s'ha fet evident de mil maneres al llarg d'aquests anys. Des de les manifestacions, espontànies i sense ànim d'ofendre, d'un president del Govern que declarava impensable que s'expliqués física atòmica en català, o d'un altre que manifestava (Salvador Alsius ho recordava fa pocs dies) que *un saltador de altura salta lo mismo si lo explican en español que si lo explican en catalán*, fins a la recent carta de la *Real Academia Española* en defensa del castellà, o els dubtes del Tribunal Suprem sobre la constitucionalitat d'alguns punts de la Llei de Normalització Lingüística de Catalunya (onze anys després de la seva promulgació!), n'hem vistes de tots colors: recursos d'inconstitucionalitat presentats pel Govern al Tribunal Constitucional contra textos legals catalans (un decret sobre etiquetatge, o l'article 34 de la llei de la Funció Pública de Catalunya, per exemple) i el llarg rosari de sentències contradictòries, fins a arribar al Tribunal Constitucional, sobre la política lingüística de la Generalitat de Catalunya o sobre el doble nom de la llengua (l'«estatutari» valencià i el «científic» català) o en el Reglament de la Universitat de València; declaracions impresentables de «tertulians» de programes radiofònics i televisius, i d'articulistes de premsa; reaccions populars a Andalusia contra l'ús del català per part del President de les Illes Balears a l'Expo de Sevilla, o per part del Rei en unes breus frases (massa breus, al meu entendre) intercalades en català en un discurs fet a Catalunya; la defensa aferrissada de la denominació d'**espanyol** en lloc de **castellà**...

Podríem fer una llista inacabable de fets i de paraules que demostren que la pluralitat lingüística d'Espanya està molt lluny de ser assumida pels espanyols —ciutadans i institucions— com el patrimoni cultural que proclama la Constitució. I això no és aplicable sols als territoris de llengua pròpia castellana, sinó també als que, per

tenir llengua pròpia diferent, tenen establert un règim de doble oficialitat. En molts de nosaltres es manté una repugnància instintiva a l'autoqualificació d'espanyol i, aplicat a la llengua castellana, el terme espanyol té connotacions polítiques contradictòries: en uns és proclamació indirecta —que es fa directa en certes «cartes al director»— d'espanyolitat enfront dels «nacionalistes», i en uns altres, exactament del contrari. És el mateix que passa amb el nom d'**Espanya**, que en els primers moments del postfranquisme era substituït sistemàticament per **Estat espanyol**, i encara ara és dominant (com ho demostra el títol d'aquestes jornades), fins al punt que sovint trobem en mitjans de comunicació enumeracions de països com ara: *França, Alemanya, Itàlia i l'Estat espanyol*, mentre d'altra banda es va afermant un corrent de neoespanyolisme (de «nacionalisme expansiu») que, abusant dels termes *España, español, nación española, lengua común de los españoles*, més que normalitzar la situació de l'**Espanya de les Autonomies**, tendeix a complicar-la.

En resum: el fet que la política lingüística no figuri a l'organigrama de l'Administració de l'Estat i que el Govern no hagi dictat disposicions per al desplegament de l'article 3.3 de la Constitució, no vol dir que no hi hagi cap política lingüística, sinó que es manté per inèrcia la de l'antic centralisme.

5. Una política lingüística de l'Estat espanyol

Cal dir que algunes lleis (la Llei de Procediment Administratiu, art. 52.2, o la Llei de Mesures de reforma de la FP, art. 19, per exemple) han introduït —generalment per la via d'esmenes «perifèriques»— disposicions que estableixen criteris de selecció relacionats amb la llengua, però també n'hi ha que imposaven l'ús del castellà i que van ser esmenades (de vegades de manera «curiosa», com la de l'etiquetatge, mitjançant una «correcció d'errors» entre una llarguíssima llista de canvis de majúscula a minúscula, i viceversa), per un recurs de comunitat autònoma o una sentència ferma del Tribunal Constitucional. És ver també que una lenta assimilació de l'espirit constitucional ha menat a sentències progressivament favorables a les llengües territorials i a lleis que respecten la pluralitat lingüística, com la recent del Poder Judicial (LOPJ). Però encara estem pendents de la sentència del Tribunal Constitucional sobre el nom de la llengua a la Universitat de València, i ara mateix s'ha presentat un recurs contra la disposició de la LOPJ que priva els jutges de la facultat de demanar d'ofici la traducció de textos presentats en llengua oficial no castellana...

És evident, doncs, que necessitem una **política lingüística de l'Estat espanyol** que faci desaparèixer l'enfrontament permanent entre «llengües espanyoles» i garanteixi el respecte i protecció del pluralisme lingüístic d'Espanya com a patrimoni de tots.

La ponència sobre *El paper de l'Estat en la normalització del català* presentada al Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, i assumida per aquest entre les seves conclusions generals, conté, a la tercera part, uns «principis» i uns «criteris bàsics» de l'acció estatal (que «han de ser aplicats per part dels poders de l'Estat, legislatiu, executiu i judicial, en el marc de les competències de cadascun d'ells») i una «proposta d'actuació» en tres apartats: «poder legislatiu», «govern de l'Estat» i «poder judicial». I acaba amb la següent

Conclusió

En aquesta ambiciosa i necessària política de defensa de la llengua catalana per part dels organismes centrals de l'Estat, amb ple respecte de les competències de les Comunitats Autònomes sobre les qüestions lingüístiques i culturals en llur territori, caldrà, naturalment, establir una coordinació entre les institucions estatals i autonòmiques que ha de ser objecte d'estudi aprofundit per part de totes les instàncies afectades. Els ponents consideren que no és possible presentar ara propostes concretes d'organització i d'actuació, però sí declarar la necessitat i urgència d'establir mesures legislatives i/o executives per fixar el paper de l'Estat i dels seus organismes en el procés de normalització lingüística. I proposen, com a primer pas, que en el termini més breu possible s'organitzin unes Jornades d'Estudi, que reunixin especialistes en jurisprudència i sociolingüística i representants dels parlaments autònoms i de les Corts Generals, per tal d'estudiar conjuntament la problemàtica existent i cercar-hi solucions.

Vaig ser coordinadora d'aquesta ponència, elaborada per parlamentaris experts —Llibert Cuatrecasas i Lluís M. de Puig, del Parlament Europeu; José González, del de Catalunya i Francesc Ferrer i Gironès, senador— i penso que, prop de deu anys després de la seva elaboració, manté pràcticament intacta la seva validesa —si bé en alguns aspectes s'ha fet camí en la direcció que ells assenyalaven. No repetiré, per tant, la llarga llista de propostes que conté: diré només que la considero referència obligada per a l'establiment d'una política lingüística estatal (la trobareu al volum II de les Actes del Segon Congrés, Lleida, 1992, pàgs. 61-71) i faré algunes consideracions generals que em sembla que cal tenir en compte per aconseguir el canvi que cal en la convivència lingüística dels pobles de l'Estat espanyol.

1. Condició prèvia:

La Constitució ha de ser assumida amb esperit obert per les institucions i partits que han de promoure aquesta política, amb voluntat de generalitzar-la a tot l'àmbit de l'Estat. Els «nacionalistes oficials» catalans (i valencians i balears), bascos i

gallecs hem de deixar de banda les reticències envers el terme espanyol —no té sentit dir «no sóc espanyol», quan el passaport i el DNI diuen el contrari—, i els «nacionalistes espanyols oficinosos» (que no es troben només en terres castellanes), han d'acceptar que les llengües i cultures, i les **nacionalitats**, diferents de les castellanes formen part d'Espanya amb plenitud de drets, sense cap subordinació a les castellanes. Això no vol dir que no hi pugui haver persones i grups que, fent ús de la llibertat d'expressió que la Constitució reconeix —art. 20.1—, defensin posicions separatistes o centralitzadores i propugnin canvis constitucionals que les facin possibles, a condició que respectin la Constitució i el sistema democràtic. Però l'establiment d'una política lingüística estatal només pot fer-se, al meu entendre, partint de la lletra i interpretant correctament l'esperit del marc legal vigent, de manera que **la normalització lingüística de l'Estat** sigui «cosa de tots», com la de les comunitats autònomes.

2. Criteris bàsics per actuar d'acord amb aquest marc

a) L'oficialitat estatal de la llengua castellana no pot impedir que la llengua territorial exerceixi plenament el paper de llengua pròpia de les comunitats no castellanes, tal com el fa el castellà a les castellanes.

Ha de desaparèixer la tendència a interpretar abusivament que l'Estat és monolingüe castellà a qualsevol punt del territori espanyol, i les comunitats no castellanes són «bilingües», de manera que les institucions d'aquestes han d'actuar en les dues llengües i l'Administració perifèrica de l'Estat exclusivament en castellà. Recordo que, fa una pila d'anys, vaig causar escàndol defensant la interpretació inversa: la Generalitat de Catalunya, que té una llengua pròpia que és oficial dins tot el seu àmbit, pot actuar sistemàticament en català, mentre respecti el drets dels ciutadans que vulguin comunicar-s'hi en castellà; en canvi, és lògic que l'Administració perifèrica de l'Estat a Catalunya empri, a més de la llengua oficial a tot l'Estat, la que és pròpia d'aquella Comunitat (que tingui, doncs, funcionament bilingüe). I em complau molt comprovar que és aquesta pràctica la que es va aplicant, molt lentament però progressivament, tant a Catalunya com a les Illes Balears, i suposo que també a les altres comunitats autònomes.

b) La competència sobre l'aplicació de la doble oficialitat correspon a les Comunitats Autònomes, no a l'Estat.

L'Estat no pot interferir-se en les disposicions autonòmiques sobre l'ús lingüístic ni en les accions de govern que les apliquin, mentre aquestes respectin els Estatuts —que són Lleis Orgàniques de l'Estat— i les Lleis que legítimament els despleguen (i correspon als Tribunals, dins l'àmbit de les respectives competències, determinar

si ho fan o no). Cal bandejar la interpretació —separatista o separadora— que atribueix a l'Estat la defensa del castellà i a les Comunitats Autònomes la de les llengües territorials (i no es comprèn que els acadèmics de la RAE hi hagin caigut).

c) La normalització lingüística dels territoris amb llengua pròpia no castellana no és possible si no tenen el suport, o almenys la no-oposició, de l'Estat dins tot el seu àmbit (no és exacte, al meu entendre, que «una llengua no pugui viure sense Estat propi», però evidentment no pot viure sense el suport de l'Estat o Estats en què està inclosa la seva Comunitat). L'obligació de l'Estat, de **reconèixer i emparar els Estatuts de les comunitats autònomes com a part integrant del seu ordenament jurídic** (art. 147.1 de la Constitució) i de **facilitar la comunicació cultural entre les comunitats autònomes d'acord amb elles** (art. 149.2) és especialment important en tot el que fa referència a les llengües «espanyoles». Si en el moment dels traspasos de les competències i serveis de Cultura, en què l'Estat es reservà el 25% dels pressupostos corresponents per a complir aquest mandat de comunicació cultural, s'hagués donat a les llengües la prioritat que mereixien, el pluralisme lingüístic i cultural seria avui molt més reconegut i respectat.

d) L'obligació constitucional d'emparar els Estatuts de les comunitats autònomes inclou la d'impulsar els convenis (prevists per l'art. 145.2) entre Comunitats Autònomes **per tal d'acomplir i prestar serveis que els siguin propis**. Això és especialment important en el cas de les Comunitats de llengua catalana: Catalunya, la Comunitat Valenciana i la de les Illes Balears, i fins i tot la d'Aragó en allò que concerneix la seva franja oriental. És indispensable que es facin acords entre elles, per garantir la plena normalització del català com a llengua de cultura del món occidental (amb modalitat comuna o estàndard, doncs, per als usos públics i la creació literària i científica, i autoritat acadèmica única). Aquests acords són prevists per l'Estatut i la Llei de Normalització Lingüística de les Illes Balears —que al·ludeixen reiteradament el fet que l'àmbit de la llengua depassa el de la comunitat autònoma i que cal salvaguardar-ne la unitat per mitjà d'acords entre totes les que en formen part—, i van ser objecte d'una altra ponència del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana —que vaig coordinar també—, elaborada per diputats dels Parlaments de Catalunya (Joan Colomines, Xavier Folch i Marta Mata) i de les Illes Balears (Jeroni Albertí i Josep Moll) i de les Corts Valencianes (Joaquim Puig). La proposta d'aquesta ponència, d'establir acords semblants als del Tractat d'Unió de la Llengua Neerlandesa, va ser aprovada per aclamació, i caldria posar-la en pràctica tan aviat com sigui possible.

e) **La tasca més important que l'Estat ha de dur a terme, d'acord amb les comunitats autònomes amb llengüa pròpia, és la de posar a l'abast de tots els espanyols informació correcta i suficient sobre les llengües d'Espanya i sobre els**

drets lingüístics dels ciutadans. Això implica una acció ben planificada, de difusió de coneixements i eliminació de prejudicis.

6. Camps principals en què s'ha d'exercir aquesta acció

1. **En el camp de l'Ensenyament**, a més de respectar la competència de les comunitats autònomes d'organitzar sota la seva plena responsabilitat i d'acord amb les seves lleis l'ensenyament de la llengua i en la llengua territorial (i de traspasar ràpidament a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears les competències en aquest camp, traient-la d'un *territorio MEC* on és l'única de llengua no castellana), cal:

a) Una revisió profunda dels continguts mínims obligatoris per a tot l'Estat, per la qual tots els infants espanyols rebin informació científicament correcta sobre les «llengües espanyoles»: quines són, quin nom o quins noms reben, en quins àmbits són oficials i en què consisteix l'oficialitat, etc.; en grau diferent segons els nivells escolars, la revisió ha d'afectar també les cultures que aquestes llengües vehiculen i les aportacions que la seva creativitat ha fet al patrimoni cultural espanyol i universal, així com determinats aspectes de la història que la tradició centralista ha presentat durant segles de manera incompleta o distorsionada.

b) **La creació i manteniment**, amb caràcter voluntari, **d'ensenyament de «les altres llengües espanyoles»** a les Facultats de Filologia i a les Escoles de Formació de Professorat, així com cursos als ICE de les Universitats, per a candidats a accedir a la docència a una comunitat amb llengua pròpia no castellana. S'hauria d'introduir també a l'ESO de Madrid i d'altres grans ciutats, per als alumnes que, per necessitat o interès, les volguessin aprendre.

c) **El foment de l'ensenyament d'aquestes llengües** a les Escoles d'Idiomes i a centres públics i privats que n'imparteixin, i especialment l'organització de cursos per a aspirants al funcionariat.

d) **La dotació de lectorats** (específics, o compartits amb els de castellà) per a totes les universitats estrangeres que ho sol·licitin (la Generalitat de Catalunya fa esforços molt meritoris en aquest camp —malgrat que no és de la seva responsabilitat directa—, però són molt insuficients).

2. **En el camp de l'Administració**, cal que l'Administració perifèrica de l'Estat estigui en condicions de servir els ciutadans en la llengua pròpia de cada territori, cosa que exigeix un funcionariat bilingüe (totalment o parcialment) i tota una sèrie de mesures encaminades a aconseguir-ho (condicions per a l'accés, reciclatge dels funcionaris, etc.).

3. **En el camp dels mitjans de comunicació**, cal ampliar l'ús de les llengües territorials en les programacions regionals de ràdio i televisió estatal (i fer que tota la programació en català arribi a tot el territori d'aquesta llengua), i promoure'l en la ràdio i televisió privades.

4. **En el camp de la projecció exterior**, a més de donar suport a les iniciatives de les Comunitats Autònomes (i la Generalitat de Catalunya hi ha fet una gran tasca), l'Estat s'ha de presentar davant els altres Estats en la seva realitat plurilingüe i pluricultural, en fires i exposicions internacionals, per exemple.

7. Col·laboració entre l'Administració estatal i l'autonòmica

En totes aquestes accions, és necessari un consens molt ampli i una col·laboració generosa entre els poders públics estatals i autonòmics. Però ho és especialment en una tasca essencial: aconseguir l'adhesió de les forces polítiques i les institucions cíviques, a fi de crear entre tots un clima de bona convivència lingüística dins tot l'àmbit de l'Estat.

Les comunitats autònomes han de continuar salvaguardant la convivència ciutadana sense conflicte social per motius de llengua i desarmant, fins a eliminar-los, els prejudicis que encara fan de llast al procés de normalització. Però sobretot han d'aconseguir eliminar, amb la col·laboració i el suport dels poders estatals, els recels que aquest procés ha despertat a la resta de l'Estat. Cal explicar que la **llengua pròpia** d'un territori és la que s'hi ha forjat al llarg de segles, tot prenent-hi «tonalitats» diferents, que són els dialectes; que el castellà, a les comunitats autònomes d'on no és llengua pròpia, només és après per tots els autòctons en la modalitat estàndard (allò que alguns volen denominar *español*), mentre els immigrants conserven la modalitat del seu lloc d'origen; que el sistema d'**immersió** lingüística, aplicat amb totes les garanties pedagògiques, és el millor per als infants castellanoparlants perquè els permet la integració plena al lloc on viuen, adquirint-ne la modalitat local a més de l'estàndard, i a més els ajuda a preservar la seva modalitat pròpia del castellà (del qual a l'escola aprenen l'estàndard); que el sistema ha donat molt bons resultats a tot arreu on s'ha aplicat, dins i fora d'Espanya; que el bilingüisme passiu, com a primera passa cap a una situació en què tots els ciutadans siguin capaços d'emprar les dues llengües, és la millor manera d'acréixer l'ús de la llengua autòctona sense incomoditat per a ningú; que el valencià i el català són una mateixa llengua, i que es pot dir indistintament **valencià** o **català**, encara que l'Estatut només li doni el primer nom, igual que es pot dir indistintament **castellà** o **espanyol**, encara que «castellà» sigui la denominació constitucional; que el **deure** de conèixer el castellà no implica el deure d'emprar-lo (que la Constitució reconeix com a **dret**), i per tant el **dret** d'emprar-lo

no autoritza a imposar-ne l'ús a ningú... I sobretot cal explicar que la pluralitat lingüística és un patrimoni cultural que ens fa més rics i ens ha de fer més solidaris.

Només amb una política de pluralitat lingüística exercida en llibertat, els espanyols arribarem a assumir de veritat aquest patrimoni que molts encara només accepten parcialment.

Josep M. Pons i Sureda

Membre de l'Acadèmia de les Ciències i Lletres de Catalunya